

Dorothee Sölle (1929-2003) herlezen.

(2) De Reis waarvan je niet terugkeert

Lezing

Wanneer de Mensenzoon komt, omstraald door luister en in gezelschap van alle engelen, zal Hij plaatsnemen op zijn glorierijke troon. Dan zullen alle volken voor Hem worden samengebracht en zal Hij de mensen van elkaar scheiden zoals een herder de schapen van de bokken scheidt; de schapen zal Hij rechts van zich plaatsnemen, de bokken links. Dan zal de koning tegen de groep aan zijn rechterzijde zeggen: "Jullie zijn door mijn Vader gezegend, kom en neem deel aan het koninkrijk dat al sinds de grondvesting van de wereld voor jullie bestemd is. Want Ik had honger en jullie gaven Mij te eten, Ik had dorst en jullie gaven Mij te drinken. Ik was een vreemdeling en jullie namen Mij op, Ik was naakt en jullie kleedden Mij. Ik was ziek en jullie bezochten Mij, Ik zat gevangen en jullie kwamen naar Mij toe." Dan zullen de rechtvaardigen Hem antwoorden: "Heer, wanneer hebben wij U hongerig gezien en U te eten gegeven, of dorstig en U te drinken gegeven? Wanneer hebben wij U als vreemdeling gezien en opgenomen, U naakt gezien en gekleed? Wanneer hebben wij gezien dat U ziek was of in de gevangenis zat en zijn we naar U toe gekomen?" En de koning zal hun antwoorden: "Ik verzeker jullie: alles wat jullie gedaan hebben voor een van de geringsten van mijn broeders of zusters, dat hebben jullie voor Mij gedaan."

Mt 25,31-40 (NBV21)

Overweging

Bemerking vooraf: Een groot deel van de tekst zal ik zeggen in de "ik"-vorm, niet omdat ik daarmee naar mezelf verwijs, verre van, maar opdat jullie in de "ik"- vorm zouden luisteren.

"Wanneer hebben wij U hongerig gezien en U te eten gegeven en dorstig en U te drinken gegeven? Is het jullie ook al overkomen dat je iemand gelukwens of dankt omdat hij in jouw ogen iets onvoorstelbaar moois of goeds heeft gedaan, iets waartoe je jezelf niet onmiddellijk in staat acht, en heb je dan die verwonderde blik gezien die zegt: Was dat niet normaal? Was dat uitzonderlijk? Of heb je misschien zelf zo'n compliment gekregen omdat je goed en geduldig voor iemand gezorgd hebt, iemand geholpen hebt, soms ook een kleinigheid die je vanzelfsprekend vond? En wat heeft dat met ons thema "leven" te maken?

*"Kies voor het leven". De eerste vraag hierbij kan zijn: welk leven? Het is echter niet de bedoeling in deze cyclus de discussie te voeren over het ongeboren leven en nog minder over het onherstelbare vegetatieve leven of het levenseinde. Wel vragen we ons af: wat geeft kracht en diepte aan ons leven, wat geeft *leven aan het leven*? Zijn we zelf de makers en de heersers? Of zullen we vandaag de dag nog zoiets religieus uitspreken in de zin van: "genade"?*

Op initiatief van Jan en Jef laten we ons leiden door de Duitse theologe Dorothee Sölle. Zij werd vorige week reeds ingeleid. "Kies voor het leven" is de titel van één van haar boeken maar ik had een ander boek thuis, genoemd *"Zoeken en gevonden worden"* en ik heb gekozen voor een hoofdstuk dat uitgaat van een sprookje, en dan nog wel een islamitisch sprookje, als het mag.

Er was eens een koning die drie zonen had; zijn verlangen ging altijd uit naar moskee en gebed. Daarom bouwde hij een mooie moskee en toen de bouwlieden gereed waren ging hij erheen om te bidden. Terwijl hij bad kwam er een derwisj en die zei tegen hem: "De moskee is mooi maar het bidden heeft geen uitwerking". Toen de koning dat gehoord had liet hij de moskee met de grond gelijk

maken en bouwde elders een nog mooiere. Toen die gereed was ging hij er weer heen om te bidden; de derwisj kwam en zei hetzelfde als de eerste keer. Dus liet de koning ook deze afbreken en een andere bouwen. Maar de derwisj herhaalt dezelfde woorden en ter verantwoording geroepen door de zonen van de koning zegt hij: “Deze moskee is prachtig maar wat ontbreekt is de nachtegaal Gisar, die erin zou moeten zingen, dan zou het iets zijn wat nergens ter wereld bestaat.” De zonen vroegen: “Waar is de nachtegaal Gisar? Wij zullen hem gaan halen”. De derwisj antwoordde: “Ik heb van hem gehoord maar waar hij is, dat weet ik niet.”

In dit sprookje houden de twee oudste zonen het voor bekeken, hoe zou je zelf zijn, en keren terug naar huis, *vergeten* de moskee en leiden een deugdzaam en efficiënt leven. De jongste (in sprookjes, legendes en bijbelteksten altijd de minste) kan het verlangen niet vergeten, begeeft zich op weg en *“gaat zoeken, de wildernis in waar geen dorp, geen herberg en nergens een mens is, alleen maar wilde dieren en andere wilde schepselen”* en na veel dreigingen, ontberingen en lang dwalen ziet hij een steen langs de kant van de weg waarop staat: *“Wie deze weg gaat komt nooit meer terug”*.

Alarm! Velen onder ons zijn deze zomer op reis gegaan met de bedoeling om heelhuids en met frisse moed te kunnen ‘herbeginnen’. We voelen ons weer zoals voorheen, we kunnen er weer tegenaan. Anderen zijn vanuit een zeker gemis of verlies op pelgrimstocht gegaan, op zoek naar een nieuwe ervaring of ontmoeting die het tekort moet vullen. Ze zijn naar huis teruggekeerd maar zijn niet meer helemaal dezelfde, laat ons hopen een wat betere versie van zichzelf, en ze stellen vast dat ook het huis wat anders aanvoelt.

En wat met een reis waarvan men niet terugkeert?

Het eerste element uit die reis in het sprookje, die blijkbaar geen sprookjesreis is, is het *tekort, of een verlies* dat mij *verlangen* doet: ik wil niet alleen de mooiste moskee bouwen, die is slechts het omhulsel van wat ik wil bereiken, zoals hier genoemd: het “echte bidden dat effect heeft”, niet in de zin dat aan een concrete vraag voldaan wordt, een gunst zoals een geslaagd examen, goed weer, succes, niet een mirakel, misschien wel genezing in de betekenis dat het bidden leven moet geven aan het leven. De nachtegaal moet zingen.

In tegenstelling tot mijn broers in het verhaal kan ik dit verlangen, de nachtegaal in de moskee, *niet vergeten*.

Ik blijf verlangen en ga dus *op zoek* naar wat tekort is of verloren, ik ben op reis, mijn reis. Dit is geen geplande, laat staan een georganiseerde reis, er is geen datum, geen afscheid, het doel is niet concreet, niet duidelijk, niet klaar omschreven. Wat ik weet is van horen zeggen en in mijn verlangen ben ik op weg en kom ik los van de vele bindingen, gewoontes, levenswijzen, van een maatschappij zoals ze is, van een religie die mij vertrouwd is, van alles wat mij veiligheid geeft. Ik blijf gedreven ondanks wat op deze weg het leven meebrengt als een wildernis, een labyrint met tal van onzekerheden, twijfels en uitdagingen, doorheen ziekte of tegenslagen. Ik keer mij niet af van het kind dat anders is dan ik mij voorgesteld en gewenst had, ik zorg voor het kind dat ernstig of zorgelijk ziek is, ik omring mijn bejaarde ouder, al moet die misschien toch naar het rusthuis, ik ben begaan met het lot van de velen in oorlog, armoede, hongersnood, met het klimaat, ik durf wakker te liggen van de wereld van onze kinderen, kleinkinderen en alle generaties nadien. Ik heb het lastig en word moe, ik word soms onaangenaam naar mijn omgeving toe, maar ik kan het verlangen niet doven, ik kan niet vergeten, ik laat mij uit mijn comfortzone halen omdat ik de nachtegaal wil vinden en laten zingen voor mij en voor iedereen. Ik zal ongetwijfeld hier en daar hulp en begrip ondervinden, het leven is geen zwart-wit sprookje, maar ook de wildernis van onbegrip en eenzaamheid. Als ik vraag naar de nachtegaal beweert iemand dat hij dood is, Nietzsche heeft dat lang geleden reeds gezegd.

Als ik zoek waar liefde woont stuurt men mij eens naar het verkeerde adres. Als ik oproep tot solidariteit noemt men mij naïef, houdt men mij tegen en zegt dat ik terug moet keren.

En op een dag stel ik vast dat er *geen weg meer terug* is. Ik ben niet meer de zoon of dochter van de koning, niet meer de jeugdige overwinnaar, ik kom niet weer thuis in een comfortabele wereld van genoegzaamheid, tevreden over mijn prestaties, mijn vrouw, mijn kinderen, mijn huis, mijn auto, de wereld van al wat 'mijn' is. Ik kom niet terug in de vroegere wereld, ook niet in een ietwat veranderd huis. Ben ik verloren? Ben ik de juiste weg kwijt geraakt? Het wordt spannend en ambivalent, de weg was onbekend, de tegenslagen en uitdagingen onverwacht, de uitkomst lijkt verwarrend maar uit de diepte van mezelf weet ik: Ik ben niet verloren, ik ben thuis, echt thuis. *Ik was op zoek maar werd zelf gevonden*, de liefde heeft geen adres, de nachtegaal zingt in mij, liefde en nachtegaal zijn te voelen en te horen in mijzelf en rondom mij. Ik ben de weg gegaan en ben nu vrij, verlost van blindheid, doofheid en gevoelloosheid, geen slaaf meer van alles wat mij vasthield.

Maar hoe ben ik in godsnaam hier geraakt? Als ik terugkijk acht ik het soms niet voor mogelijk.

Hoe werd ik aangeraakt, hoe geholpen in mijn tocht? Heb ik zélf de vonk aangestoken waardoor ik kon verlangen? Wie heeft dat gedaan? Waar en wanneer? Welke was de wildernis in mij en wie heeft mij op weg vertrouwen gegeven? Wie is bij mij gebleven?

De kracht die ons gewekt heeft en op gang houdt noemt Dorothee Sölle: "Genade". Ik citeer: *"Genade is dat we ons niet neerleggen bij een toestand zoals die nu eenmaal is, dat we op zoek gaan, de roep volgen van het leven dat ons voortstuwt. Genade is een vorm van vitaal blijven."* Het uit zich in het onvoorwaardelijke van het zoeken, los van het resultaat. Het is de kracht om dat te vervullen waartoe we ons voordien niet in staat achtten. In religieuze taal is het, zoals Sölle zegt, *de verborgen God, de tederheid van God die zich over ons ontfermt op het ogenblik dat we het in onze moeilijke momenten nodig hebben*, de tederheid van God die tot ons komt en ons heel maakt, één met onszelf, met de anderen en met de grond van ons bestaan.

En ik eindig met het lied van de nachtegaal dat zo dadelijk zal gezongen worden:

Delf mijn gezicht op, maak mij mooi.

Wie wordt ontmaskerd wordt gevonden

En zal zichzelf opnieuw verstaan

En leven bloot en onomwonden,

Aan niets en niemand meer ten prooi.

Delf mijn gezicht op, maak mij mooi.

Jacques Goethals

De Lier, Brugge, 23 oktober 2022